ANALITIKA
Centar za društvena istraživanja

Policy Brief 10

decembar 2013.

MEĐUNARODNA PODRŠKA MEDIJIMA BOSNE I HERCEGOVINE: POUKE

Autori: Tarik Jusić i Nidžara Ahmetašević

SAŽETAK

Bosna i Hercegovina je tokom prethodne dvije decenije uživala obimnu i dugotrajnu međunarodnu podršku medijima: pravni okvir je temeljito reformiran; uspostavljeni su regulatorni i samoregulatorni mehanizmi; nezavisni i komercijalni mediji dobili su znatnu podršku; izgrađen je javni radiotelevizijski sistem. Ipak, mnoge su reformske inicijative naišle na žestok otpor, dok su neke druge ili propale ili tek djelimično uspjele. U nekim su slučajevima reformski procesi zaustavljeni ili poništeni čim su donatori i međunarodni akteri reducirali svoj angažman. Ova analiza bavi se kompleksnim odnosom lokalnog okruženja i medijskih reformi iniciranih programima međunarodne pomoći. Cilj je identificirati neke od glavnih izazova s kojima se suočavaju programi podrške medijima u zemlji, a onda kroz te primjere izvući pouke za slične projekte u budućnosti.

1. UVOD

Bosna i Hercegovina (BiH) često se navodi kao jedan od najistaknutijih primjera sveobuhvatne međunarodne intervencije u interne poslove jedne države s ciljem njene poslijeratne izgradnje, uključujući tu i institucije lokalnog medijskog sistema. Međunarodni akteri odigrali su značajnu ulogu u uspostavljanju zakonskog okvira i regulatornih institucija medijskog sektora, otpočeli reformu javnog radiotelevizijskog sistema, podržali razvoj nezavisnih medija i u medijsku sferu uveli samoregulativni okvir. Ovi napori rezultirali su pacifikacijom medijskog diskursa i eliminacijom otvorenoga govora etničke mržnje, te otvorili medijski prostor za glasove iz opozicije i alternativne izvore informacija.

Iako je zahvaljujući reformskim nastojanjima pod vodstvom međunarodne zajednice napredak ostvaren u mnogim bitnim aspektima medijskog sistema, posljednjih godina primjetno je opće pogoršanje stanja u medijskoj sferi. Nakon što se u periodu od 2001. do 2009. godine bilježi značajan rast vrijednosti mjerenih IREX-ovim Indeksom održivosti medija (MSI – Media Sustainability Index), ukupna ocjena 2012. godine pada na vrijednost od prije deset godina, ukazujući na pogoršanje svih pet aspekata koje obuhvata MSI: sloboda govora, profesionalno novinarstvo, pluralnost izvora vijesti, poslovno upravljanje i institucije za podršku medijima.

Tabela 1: IREX-ov Indeks održivosti medija (MSI) za Bosnu i Hercegovinu u periodu 2001–2012.

Indikator	Godina				
	2001.	2004.	2005.	2009.	2012.
Sloboda govora	1,95	2,83	2,80	2,94	2,45
Profesionalno novinarstvo	1,37	2,23	2,11	2,30	1,68
Pluralnost izvora vijesti	1,84	2,71	2,65	3,02	2,16
Poslovno upravljanje	1,53	2,31	2,20	2,82	1,61
Institucije za podršku	1,63	2,54	2,31	2,97	1,95
Opća ocjena	**1,66**	**2,52**	**2,41**	**2,81**	**1,97**

Izvor: Indeks održivosti medija – izvještaji za 2002–2013. (IREX)

Slično govore i skoriji godišnji izvještaji Evropske komisije o napretku BiH, u kojima se ističe da je "sve veći broj novinara i urednika izložen fizičkom nasilju i zastrašivanju, uključujući i prijetnje smrću",[1] pri čemu je "reakcija policije i pravosuđa nedovoljna".[2] Štaviše, "i dalje zabrinjavaju politički pritisak na medije i polarizacija medija po političkoj i etničkoj liniji".[3]

Situaciju dodatno komplicira finansijski ograničeno medijsko tržište koje ne može odgovoriti zahtjevima ovakve konfiguracije medijskog prostora, u kojem djeluju 44 televizijska i 143 radijska kanala, oko 80 sedmičnih i mjesečnih časopisa i desetak dnevnih novina. Procjena je da je u 2012. godini ukupni prihod medijskog sektora od oglašavanja iznosio oko 65,47 miliona američkih dolara.[4] Tako malo i rascjepkano tržište doprinosi razvoju političkog i poslovnog paralelizma u medijskom sektoru s obzirom na to da ograničeni prihodi prisiljavaju medije na traženje političkih zaštitnika kako bi opstali. Uz to je i nivo profesionalnosti novinarstva u BiH prilično nizak, mjeren stepenom novinarske autonomije, postojanjem profesionalnih normi i mehanizama samoregulacije. Sve ovo stvara plodno tlo za instrumentalizaciju novinarstva – situaciju u kojoj medije kontroliraju vanjski akteri kao što su političke stranke, političari ili poslovni interesi.

U svom istraživanju pokušali smo rezultate međunarodne intervencije u medijskom sektoru sagledati u svjetlu tekućih negativnih trendova i izazova reformskim nastojanjima koji proizlaze iz složenosti konteksta. Svrha je ove analize utvrditi neke od glavnih izazova zbog kojih je pomoć medijima u zemlji bila tek donekle uspješna.
Ova analiza se zasniva na široj studiji[5] koja obuhvata intervjue s nekim od vodećih aktera reforme medija u BiH tokom protekle dvije decenije, uz pregled sekundarnih izvora i zakonskih propisa. Posebna je pažnja posvećena najvećim projektima podrške medijima u BiH, a to su: javni radiotelevizijski servis, Regulatorna agencija za komunikacije (RAK), Open Broadcast Network (OBN) i Vijeće za štampu. Ova četiri slučaja odabrana su zato što su međunarodne organizacije angažirane na podršci medijima upravo njima posvetile najviše pažnje. U toj selekciji, međutim, OBN se često ističe kao jedan od najvećih promašaja, dok se RAK slavi kao jedan od najuspješnijih primjera pomoći medijima. Smatra se da je podrška javnom RTV-servisu samo donekle dala rezultate s obzirom na to da se s reformom oteže već duže od jedne decenije. Istovremeno, Vijeće za štampu suočava se s finansijskom neizvjesnošću, a njegova integracija u lokalni kontekst u najmanju je ruku otežana. Analiza upravo ovih primjera stoga može dati veoma dobar uvid u izazove s kojima se suočava međunarodna podrška medijima u ovoj zemlji.

2. STRATEGIJA I PRISTUP PODRŠCI MEDIJIMA

U demokratizacijskim naporima u BiH sudjelovalo je mnoštvo međunarodnih organizacija, agencija za razvoj i privatnih fondacija. Procjena je da je od 1996. do 2006.

---

[1] European Commission, Bosnia and Herzegovina 2010 Progress Report (Brisel: European Commission, 09. 11. 2010), str. 17.

[2] European Commission, Bosnia and Herzegovina 2011 Progress Report (Brisel: European Commission, 12. 10. 2011), str. 16.

[3] European Commission, Bosnia and Herzegovina 2012 Progress Report (Brisel: European Commission, 10. 10. 2012), str. 17.

[4] International Research and Exchanges Board (IREX), "Bosnia and Herzegovina", u *Media Sustainability Index 2013: Development of Sustainable Independent Media in Europe and Eurasia* (Vašington: IREX, 2013), str. 30–31.

[5] Tarik Jusić i Nidžara Ahmetašević, "Media Reforms through Intervention: International Media Assistance in Bosnia and Herzegovina", serijal radnih izvještaja o međunarodnoj pomoći medijima Zapadnog Balkana, Radni izvještaj 3/2013, nastao u okviru Programa za promociju regionalnih istraživanja na Zapadnom Balkanu (Sarajevo: Analitika - Centar za društvena istraživanja, 2013).

u zemlji potrošeno 87 miliona eura kroz programe pomoći medijima,[6] a sasvim odgovorno može se pretpostaviti da je do 2013. ta cifra premašila 100 miliona.
Uredu visokog predstavnika (OHR) dodijeljena je glavna uloga u realizaciji strategije podrške medijima. Mandat OHR-a u pogledu medija proizašao je iz njegove uloge u nadgledanju provedbe mirovnog sporazuma. Uz OHR, i Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) je dobila mandat za posmatranje medijskog praćenja izbora i kroz taj mandat potpomogla je mnoge projekte reforme medija.

Ciljevi i svrha podrške medijima

BiH je postala laboratorij za razvoj i testiranje modela podrške medijima u postkonfliktnim društvima. Krajnji cilj svih većih reformi medija bio je doprinos demokratizaciji i pacifikaciji poslijeratnog društva. Naša studija pokazuje da se svi napori na reformi medija mogu razvrstati u šest glavnih kategorija djelovanja:

- eliminiranje ratne propagande i pacifikacija medijskog diskursa u periodu neposredno nakon rata;
- podrška medijskom pluralizmu i nezavisnim medijima kao alternativi nacionalističkim medijima i onima pod kontrolom vlasti;
- uvođenje pravnih i regulativnih okvira u svrhu razvijanja medijskog tržišta i slabljenja huškačke propagande;
- transformiranje radiotelevizijskih emitera pod kontrolom vlasti u radiotelevizijske servise u službi javnosti;
- promoviranje profesionalnih i etičkih standarda putem samoregulacije i kroz strukovna udruženja novinara;
- podrška razvoju organizacija građanskog društva u medijskom sektoru, kao što su: centri za obuku i istraživanja, centri istraživačkog novinarstva, te asocijacije za podršku medijskoj industriji.

Faze i fokus podrške medijima

Iako je pristup donatora reformi medija zavisio od političkih prioriteta u datom momentu, uočljive su tri faze podrške medijima u BiH.

U prvoj fazi (1996–1998) težište je stavljeno na pacifikaciju medijskog diskursa i pluralizaciju medijskog sektora. Cilj je bio očistiti medijski prostor koji je bio kontaminiran ratnohuškačkom propagandom, a iz javnog je diskursa isključio umjerene glasove i opozicijske stranke. U ovoj fazi "nije se mnogo razgovaralo o 'evropskim standardima' i 'samoodrživosti'. Prioritetni naglasak stavljan je na slamanje političke kontrole, stvaranje drugačijeg izraza, promicanje nacionalne tolerancije, borbu protiv retorike mržnje […] i razvoj pluralizma".[7] Pretpostavilo se da su razvoj nezavisnih medija, slabljenje nacionalističke kontrole nad medijskim sektorom i eliminiranje ratnohuškačke propagande od esencijalne važnosti za uspjeh demokratizacije. Suočivši se po dolasku u zemlju s teškom situacijom, međunarodne mirovne agencije svoje su projekte realizirale u žurbi. Najvažniji među njima bavili su se osnivanjem nezavisnih emitera za cijelu teritoriju države, kao što su to bili Open Broadcast Network (OBN) i Free Election Radio Network (FERN), koji su trebali promovirati umjerenije političke struje, i uvođenjem osnovnih regulatornih mehanizama za medije u sklopu Komisije eksperata za medije (MEC – Media Experts Commission), koja je trebala ograničiti negativne efekte kontrole nacionalističkih stranaka nad medijskim sektorom. Mnogi su takvi projekti bili privremeni i poslije su se ugasili, što ukazuje na nepostojanje strateškog pristupa reformi medija u ovoj ranoj fazi. Istovremeno su značajniji pokušaji reforme nailazili na snažan otpor lokalnih političkih elita, koje se nisu bile spremne odreći kontrole nad medijima.

Dr. Tarik Jusić izvršni je direktor Centra za društvena istraživanja "Analitika". Doktorirao je na Institutu za medije i komunikacije Univerziteta u Beču, Austrija, a magistrirao politologiju na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti, Mađarska. Od 2009. do 2013. godine na Sarajevo School of Science and Technology radio kao docent na Odsjeku za političke nauke i međunarodne odnose, predmet *Mediji i politika*. Od jula 2002. do novembra 2011. radi u Mediacentru Sarajevo kao direktor programa. Objavio je niz akademskih i stručnih radova i uredio nekoliko knjiga o razvoju medija u Bosni i Hercegovini i regiji jugoistočne Evrope.

[6] Aaron Rhodes, *Ten Years of Media Support to the Balkans – An Assessment* (Stability Pact for South Eastern Europe, 2007), str. 15.

[7] Chris Riley, "Painstaking Efforts: OHR Media Development Strategy in Post-Dayton BiH", u *Arranged Marriage: International Community and Media Reforms in BiH*, ur. Svjetlana Nedimović (Sarajevo: Media plan institut, 2001), str. 2.

Dr. Nidžara Ahmetašević doktorirala je na Univerzitetu u Grazu, Austrija, u okviru kombiniranog programa upravljanja raznolikostima i javnom upravom. Polja njenog istraživanja su demokratizacija i razvoj medija u postkonfliktnim zemljama. Magistrirala je u Centru za interdisciplinarne postdiplomske studije, koji je zajednički program Univerziteta u Sarajevu i Univerziteta u Bolonji. Prije magistarskih studija, kao dobitnica stipendije Ron Brown, provodi godinu dana u DeWitt Wallace centru za medije i demokratiju pri Univerzitetu Duke, North Carolina. Nidžara Ahmetašević već dugi niz godina radi kao novinar, s posebnim interesom za ljudska prava, vanjsku politiku i pitanja tranzicijske pravde.

Frustrirajuća iskustva međunarodnih aktera tokom prvih nekoliko godina angažmana učinila su da se načelni pristup reformi medija relativno brzo izmijeni. Postala je jasno uočljiva neophodnost sveobuhvatnih i dugoročnih reformi kako bi se ostvarili iole značajniji rezultati. Drugu fazu (1998–2002) obilježile su strukturne reforme usmjerene na uspostavljanje pravnog i regulatornog okvira, reformu javnih radiotelevizijskih servisa i podršku nezavisnim, komercijalnim medijskim kućama. Ovu fazu karakterizira strateški i sistematičniji pristup u kombinaciji sa širokom primjenom ovlasti OHR-a. Uz reformu zakonodavstva, OHR i drugi međunarodni akteri posvetili su se kreiranju ključnih institucija medijskog sistema. Tako je OHR 1998. godine uspostavio Nezavisnu komisiju za medije (IMC – Independent Media Commission) – regulatorno tijelo kasnije transformirano u Regulatornu agenciju za komunikacije (RAK). Iste godine otpočeo je i proces transformacije emitera pod kontrolom vlasti u javne RTV-servise, a 2002. je i službeno osnovan javni radiotelevizijski sistem za BiH na temelju niza zakona koje je uveo OHR. Uspostavljen je još jedan bitan stup podrške medijima, u vidu samoregulatornog tijela za štampane medije – Vijeće za štampu.

Na koncu, u trećoj fazi (od 2002. godine do danas) primjećuje se postepeno slabljenje direktnog međunarodnog angažmana na reformi medija i jačanje uloge lokalnih aktera. Tako je npr. RAK sada u potpunosti u rukama domaćih struktura, a i odgovornost za reformu javnog RTV-servisa prepuštena je domaćim političkim akterima. U skladu sa općim trendom slabljenja učešća međunarodnih aktera u internim političkim zbivanjima, OHR je prestao s praksom interveniranja u medijsko zakonodavstvo. Ove promjene pratilo je postepeno smanjenje donatorskih sredstava i slabljenje njihovih ambicija. Kako je pažnja donatora preusmjeravana na nevladin sektor, tako su na značaju dobijali poboljšanje poslovnog upravljanja te razvoj institucija za podršku strukovnih organizacija, kao elementi donatorske strategije povlačenja iz ove oblasti. Ovo se poklopilo s procesom pridruživanja države Evropskoj uniji (EU), u kojem je EU težište stavila na reformu javnog RTV-servisa i osiguravanje nezavisnosti RAK-a. Tako je intervencionistički pristup prakticiran u prve dvije faze u trećoj zamijenjen mehanizmima uslovljavanja u sklopu pridruživanja EU.

3. GLAVNI NALAZI

U ranim danima, interveniranje u medijskoj sferi BiH često se zasnivalo na *ad hoc* odlukama, iznenadnim promjenama prioriteta, kratkoročnom i nepouzdanom finansiranju te nepostojanju strateške orijentacije i dugoročnog obavezivanja donatora. Prečesto su i donatori i OHR u podršci medijima vidjeli način da brzo utječu na promjenu političke klime.[8]

Sve je ovo ugrozilo uspjeh reformi. Naprimjer, projekt OBN je u značajnoj mjeri propao zbog neredovnog i nedovoljnog finansiranja, nepostojanja odgovarajuće strategije i promjenljivih prioriteta donatora, koji su sredstva iznenada preusmjerili u reformu javnog RTV-servisa. S druge strane, čini se da su se u slučaju javnog RTV-servisa OHR i međunarodni akteri prebrzo povukli s obzirom na kompleksnost reformi i otpor lokalnih političkih elita. To povlačenje doprinijelo je već deceniju dugom zastoju reformskog procesa.

Zapadnjački modeli korišteni za institucionalne reforme ponekad se nisu uklapali u lokalno okruženje. Najbolji primjer toga je transformacija javnog radiotelevizijskog sistema u BiH po modelu BBC-ja. U periodu između 1998. i 2002. godine OHR je forsirao prerastanje dvije entitetske radiotelevizije pod kontrolom vlasti – Radio-

[8] Dan De Luce, *Assessment of USAID Media Assistance in Bosnia and Herzegovina, 1996–2002: PPC Evaluation Working Paper No. 6* (United States Agency for International Development, Bureau for Policy and Program Coordination, 2003), str. 11.

televizije Federacije BiH (RTVFBiH) i Radio-televizije Republike Srpske (RTRS) – u javne radiotelevizijske emitere. Uspostavljen je i treći javni emiter na teritoriji cijele države – Radio-televizija Bosne i Hercegovine (BHRT). Ambiciozno je planirano da tri emitera uspostave zajednički javni radiotelevizijski sistem, blisko sarađuju na produkciji programa, upravljaju imovinom i dijele prihode od oglašavanja te naplaćuju pretplatu kroz zajedničku korporaciju, novu organizacijsku jedinicu koja bi omogućila saradnju tri emitera, koordinirala aktivnosti unutar sistema, upravljala opremom i mrežom primopredajnika i bila zadužena za marketing i oglašavanje. Ovaj su model, inspiriran BBC-jem, koji funkcionira po sličnom principu, predložili međunarodni konsultanti: sistem počiva na postojanju internog tržišta javnih radiotelevizijskih servisa, na kojem se nabavke vrše međusobnim transakcijama jedinica sistema, što produkciju čini isplativom a sam sistem transparentnijim.[9] Uvođenje modela je, međutim, naišlo na žestok otpor suprotstavljenih političkih i poslovnih interesa i do danas nije realizirano: Cijelu deceniju nakon uspostavljanja, tri emitera se ponašaju više kao konkurenti nego kao jedinice istog sistema, s tim što ključni elementi sistema, kao što je zajednička korporacija, još uvijek nisu osnovani.

Tako je i Vijeće za štampu napravljeno po modelu britanske Komisije za žalbe na rad medija i očekivalo se da će biti finansijski samoodrživo zahvaljujući prihodima od članarine i priloga izdavača. Međutim, više od deset godina nakon osnivanja, Vijeće i dalje u potpunosti zavisi od finansijskih sredstava donatora jer izdavači nisu voljni ili nemaju mogućnosti da ga finansijski podrže u iole većoj mjeri.

Dosta se govorilo o problemu zavisnosti od donacija i važnosti finansijske samoodrživosti medijskih kuća i institucija. Da bi javne i privatne medijske organizacije postale finansijski samoodržive, potrebno im je vrijeme za izradu i realizaciju stabilnih modela finansiranja. Tako je npr. OBN propao zato što za njega nije preuzeta dugoročna odgovornost i osigurano finansiranje, dok je Vijeće za štampu za dlaku izbjeglo istu sudbinu. Nerazvijeno medijsko tržište samo po sebi jednostavno ne može omogućiti opstanak niti jedne od ovih institucija. Donatori često nemaju koherentan pristup i ne žele se obavezivati na duži rok ili im nedostaje jasna strategija postizanja samoodrživosti prilagođena konkretnim institucijama.

Primjeri u relevantnoj literaturi pokazuju da su se institucionalne promjene održale u slučajevima gdje je lokalna elita prigrlila egzogene promjene. Goetz primjećuje da "reforme predstavljaju popriličan rizik za lidere: oni riskiraju da izgube kontrolu nad resursima (zaposlenja u javnom sektoru i prihodi) i podršku naroda".[10] Drugim riječima, teže je provesti radikalne institucionalne promjene, koje negativno utječu na kontrolu elita nad resursima i modificiraju balans moći, nego postepene institucionalne promjene. Reforme medija koje ne podrivaju privilegije lokalnih aktera imaju veće šanse za uspjeh, a reforme medija u BiH uglavnom su se suočavale sa kontinuiranim otporom domaćih političkih elita, tako da su se provodile pretežno zahvaljujući upotrebi ovlasti OHR-a i mehanizmima uslovljavanja koje primjenjuje EU. To je rezultiralo sporim napredovanjem i čestim zastojima, a čim bi se pažnja međunarodne zajednice usmjerila na nešto drugo, domaće bi elite hitro vratile kontrolu nad medijima. Dobar primjer toga je neprestani pritisak na RAK od trenutka prelaska ove agencije u nadležnost lokalnih institucija – ovdašnje elite koriste sva sredstva koja su im na raspolaganju kako bi ograničile nezavisnost Agencije i ostvarile kontrolu nad njenim upravnim tijelima. Tako i političke

[9] Daniel Lindvall, "The Public Broadcasting Reform – A reflection of the Bosnian dilemma", neobjavljeni nacrt rada, 24. 11. 2005. (u dokumentaciji autora), str. 3–4.

[10] Anne Marie Goetz, "Manoeuvring Past Clientelism: Institutions and Incentives to Generate Constituencies in Support of Governance Reforms", *Commonwealth & Comparative Politics* 45, br. 4(2007), str. 404.

stranke i vlasti na državnom i entitetskom nivou neprestano pokušavaju utjecati na procedure naimenovanja članova upravnih tijela javnog radiotelevizijskog servisa.

Međunarodni akteri donekle su i pokušavali uspostaviti saradnju s domaćim političarima i medijskom zajednicom, ali su ti napori bili ograničenog uspjeha. Kombinacija efekata etnički podijeljenog postkonfliktnog društva i spore demokratske tranzicije ne ostavlja dovoljno prostora za značajniju saradnju s lokalnim akterima. Programi se često nisu mogli učinkovito koordinirati kroz lokalne institucije vlasti usljed sveprisutnih etničkih podjela i izrazito jake politizacije države.[11] Često se dešavalo i da lokalna medijska zajednica bude konsultirana tek nakon što međunarodni eksperti izrade prijedlog zakona, pri čemu je međusobno nepovjerenje sprečavalo iole plodniju saradnju međunarodnih konsultanata i domaćih medijskih profesionalaca. U radu iz 2008. godine Aida Hozić ističe da u mnogim prilikama međunarodni konsultanti nisu uvažavali domaće novinare i medijske profesionalce smatrajući ih nekompetentnim ili politički pristrasnim. To je kod ovdašnjih aktera za posljedicu nerijetko imalo odsustvo osjećaja odgovornosti za reforme i rezultiralo slabijom podrškom za predložena rješenja. Štaviše, takve reforme riskiraju da budu neusklađene s lokalnim potrebama, kapacitetima i drugim faktorima okruženja, što im može umanjiti šanse za potpunije uklapanje u lokalni kontekst nakon prestanka podrške izvana.

Različite studije naglašavaju koliko je važno da međunarodni akteri nadgledaju vlasti, kritiziraju ih, vrše pritisak na njih i koriste sankcije. Ovo se potvrđuje i na primjeru podrške medijima u BiH. Tokom prve dvije faze međunarodna je zajednica pomno pratila ponašanje vlasti i reagirala kad god su reforme bile ugrožene, što je bilo naročito važno u slučaju RAK-a. Međutim, od 2002. godine pristup praćenju provedbe reformi, kao i nadzoru aktivnosti i politika vlasti u pojedinim oblastima podrške medijima postaje *ad hoc* i ispoljava nedosljednost i parcijalnost – nema sistematičnog nadzora, a kada se problemi i uoče, izostaju konkretne mjere. Posljednjih godina ovo za posljedicu ima znatno jačanje političkog pritiska na medijske institucije, posebno na RAK i javni RTV-servis.

Na koncu, pokazalo se da je koordinacija donatora bitan faktor u reformi medija. Pristupi donatora podršci medijima koncepcijski su se u znatnoj mjeri razlikovali, a razlike su bile naročito izražene između Evropljana i Amerikanaca. Usljed ovoga podijeljene su sfere utjecaja, pa su se Evropljani usredsredili na reformu javnog RTV-servisa a Amerikanci na komercijalne medije i slobodu govora. U nekim momentima ovo bi rezultiralo žestokom konkurencijom među donatorima. Formalno gledano, donatori su pokušavali koordinirati svoje aktivnosti, ali ovo nije bilo jednostavno s obzirom na to da su se rijetko uspijevali usaglasiti o modelu saradnje. Pojedini bi donatori često uspostavljali *ad hoc* koalicije s drugim donatorima radi realizacije zahtjevnijih projekata. No, uprkos tome, mnogi praktičari i političari navode upravo odsustvo saradnje i koordinacije među donatorima kao jedan od glavnih razloga neučinkovitosti programa i inicijativa.

4. ZAKLJUČNE OPSERVACIJE I POUKE

Mali broj donatora i međunarodnih aktera uopće se pozabavio pitanjem da li će lokalni kontekst BiH prihvatiti ili odbaciti presađene institucionalne modele i politike. Potcijenjen je pogubni utjecaj nedostatno poticajnog okruženja, nerazvijenog tržišta te ukorijenjenosti starih nedemokratskih praksi političkih elita. U tom pogledu,

[11] Eric Martin, "Media Reform and Development in Bosnia: An Interorganizational Account of the Media Issues Group", *South East European Journal of Economics and Business* 6, no. 1(2011), str. 92.

iz slučaja BiH može se izvući niz pouka od šireg značaja za programe podrške medijima:

- Prvo, strateški pristup i dugoročan angažman spadaju među ključne preduslove trajnih reformi. Ukoliko se donatori prerano povuku iz reformskog procesa, rezultati mogu biti poništeni ili ozbiljno limitirani raznim faktorima iz okruženja.
- Važnost pomnog odabira i prilagodbe institucionalnih modela i politika ne može se dovoljno naglasiti. Predložena rješenja ne mogu se tek tako prekopirati iz drugog konteksta, već se ona moraju prilagoditi lokalnim okolnostima.
- Novouspostavljenim institucijama treba vremena da izrade i realiziraju odgovarajuće modele finansiranja kako bi postigle finansijsku samoodrživost. Stoga je od vitalnog značaja svijest o poteškoćama koje za postizanje finansijske samoodrživosti proizlaze iz slabog, nerazvijenog tržišta. Ovo također znači da je dugoročna finansijska podrška donatora vjerovatno neophodna.
- Intenzivniji i pažljiviji odnos s domaćim političkim elitama, čiji se interesi ne smiju ignorirati, predstavlja imperativ. Za svaki prijedlog rješenja mora se razmotriti da li će on narušiti postojeće odnose moći, što može uzrokovati dugotrajniji otpor domaćih elita reformama. U takvim slučajevima donatori trebaju osmisliti strategiju suprotstavljanja otporu lokalnih elita i osigurati trajnost reformi.
- Sve ovo ukazuje na to da međunarodni akteri tokom dužeg perioda nužno moraju pratiti i nadzirati aktivnosti vlasti u vezi s reformiranim medijskim institucijama kako bi se tim institucijama dalo više vremena i prostora da se konsolidiraju.
- Dalje, potrebno je blisko sarađivati s lokalnom medijskom zajednicom od početka programa podrške medijima kako bi se u prijedloge rješenja inkorporiralo poznavanje konkretnog okruženja i osiguralo da lokalna zajednica prihvati odgovornost za reforme i podrži ih.
- I konačno, koordinacija donatora mogla bi biti od posebnog značaja, naročito na konkretnim projektima. Efekti te koordinacije mogli bi biti naročito veliki u pogledu udruživanja finansijskih sredstava i stručnih kapaciteta, ali i u pogledu pojačavanja pritiska kako bi se zadobila podrška domaćih elita i drugih zainteresiranih aktera.

Iskustva iz BiH pokazuju da je reforma medija spor, dugotrajan proces, tijesno povezan s konsolidacijom demokratskih institucija koje jačaju slobodu medija. Postoje duboke tenzije između egzogenih reformskih inicijativa i programa demokratizacije, s jedne strane, i kompleksnog niza izazova koje pred reforme postavlja dato okruženje, s druge strane. Sudbina novouvedenih medijskih institucija i politika u velikoj će mjeri zavisiti od razvoja lokalne političke kulture, što je proces sporiji nego sistemska promjena.[12] Međunarodna zajednica, kao i agencije za razvoj medija i donatori, moraju uzeti u obzir ovu asinhronost promjene kulture i promjene sistema kao jedan od glavnih izazova za održivost programa podrške medijima u BiH i sličnim okruženjima.

[12] Karol Jakubowicz i Miklos Sükösd, "Twelve Concepts Regarding Media System Evolution and Democratization in Post-Communist Societies", u *Finding the Right Place on the Map: Central and Eastern European Media Changes in a Global Perspective*, ur. Karol Jakubowicz i Miklos Sükösd (Bristol; Chicago: Intellect, 2008), str. 22–23.

Regional Research Promotion Programme | Western Balkans

Izvještaj je nastao u okviru Programa promocije regionalnih istraživanja na Zapadnom Balkanu, koji Univerzitet u Fribourgu vodi po mandatu Švicarske agencije za razvoj i saradnju (SDC) pri Saveznom ministarstvu inostranih poslova. Stavovi ovdje izneseni isključivo su stavovi autora i ne predstavljaju nužno stavove SDC-a, Univerziteta Fribourg ili izdavača.

ODABRANA LITERATURA

1. Ahmetašević, Nidžara. "A House of Cards: Bosnian media under (Re)construction, Media assistance as a Tool of Post-Conflict Democratization and State Building". Doktorska disertacija, University of Graz, Joint PhD Programme in Diversity Management and Governance, 2013. (neobjavljena doktorska disertacija)
2. Chemonix International. *Giving Citizens a Voice – Strengthening Independent Media in Bosnia and Herzegovina: Final Report*. Chemonics International Inc., 2006.
3. Dean, Walter. *Working in Concert: Coordination and Collaboration in International Media Development*. Washington: The Center for International Media Assistance (CIMA) na National Endowment for Democracy, 2012. http://issuu.com/cima-publications/docs/cima-working-in-concert-coordination-and-collabora (stranica posjećena 23. 11. 2013).
4. De Luce, Dan. *Assessment of USAID Media Assistance in Bosnia and Herzegovina, 1996–2002: PPC Evaluation Working Paper No. 6*. Bureau for Policy and Program Coordination, USAID, 2003.
5. Evropska komisija. *Bosnia and Herzegovina 2010 Progress Report*. Brisel: Evropska komisija, 09. 11. 2010.
6. Evropska komisija. *Bosnia and Herzegovina 2011 Progress Report.* Brisel: Evropska komisija, 12. 10. 2011.
7. Evropska komisija. *Bosnia and Herzegovina 2012 Progress Report.* Brisel: Evropska komisija, 10. 10. 2012.
8. Evropska komisija. *Mapping EU Media Support 2000-2010*. Brisel: Evropska komisija, septembar 2012.
9. Goetz, Anne Marie. "Manoeuvring Past Clientelism: Institutions and Incentives to Generate Constituencies in Support of Governance Reforms". *Commonwealth & Comparative Politics* 45, br. 4(2007), str. 403–424.
10. Henderson, Gwyneth, Jasna Kilalić i Boro Kontić. *The Media Environment in Bosnia and Herzegovina – An Assessment for USAID/Bosnia*. 2003.
11. Hill, Mathew Allan. "Exploring USAID's democracy promotion in Bosnia and Afghanistan: a 'cookie-cutter approach'?" *Democratization* 17, br. 1(2010), str. 98–124.
12. Hozić, Aida A. "Democratizing Media, Welcoming Big Brother: Media in Bosnia and Herzegovina". U *Finding the Right Place on the Map: Central and Eastern European Media Change in a Global Perspective*. Uredili Jakubowicz, Karol i Miklos Sükösd, str. 145–164. Bristol; Čikago: Intellect Book, 2008.
13. International Research and Exchanges Board (IREX). "Bosnia and Herzegovina". U *Media Sustainability Index 2013: Development of Sustainable Independent Media in Europe and Eurasia*, str. 16–35. Washington: IREX, 2013.
14. Jakubowicz, Karol i Miklos Sükösd. "Twelve Concepts Regarding Media System Evolution and Democratization in Post-Communist Societies". U *Finding the Right Place on the Map: Central and Eastern European Media Changes in a Global Perspective*. Uredili Jakubowicz, Karol i Miklos Sükösd, str. 9–40. Bristol; Chicago: Intellect, 2008.
15. Johnson, Hawley. "Model Interventions: The Evolution of Media Development Strategies in Bosnia-Herzegovina, Kosovo, and Macedonia from 2000 to 2007". Doktorska disertacija, Graduate School of Arts and Sciences, Columbia University, 2012.
16. Jusić, Tarik, i Nidžara Ahmetašević. "Media Reforms through Intervention: International Media Assistance in Bosnia and Herzegovina". Serijal radnih izvještaja o međunarodnoj pomoći medijima Zapadnog Balkana, Radni izvještaj, nastao u okviru Programa za promociju regionalnih istraživanja na Zapadnom Balkanu. Sarajevo: Analitika - Centar za društvena istraživanja, 2013.
17. Kumar, Krishna. "International Assistance to Promote Independent Media in Transition and Post-conflict Societies". *Democratization* 13, br. 4(2006), str. 652–667.
18. Kurspahić, Kemal. *Zločin u devetnaest i trideset: Balkanski mediji u ratu i miru*. Sarajevo: Mediacentar, 2003.
19. Martin, Eric. "Media Reform and Development in Bosnia: An Interorganizational Account of the Media Issues Group". *South East European Journal of Economics and Business* 6, br. 1(2011), str. 85–98.
20. Rhodes, Aaron. *Ten Years of Media Support to the Balkans – An Assessment*. Stability Pact for South Eastern Europe, 2007.
21. Riley, Chris. "Painstaking Efforts – OHR Media Development Strategy In Post-Dayton BIH". U *Arranged Marriage: International Community and Media Reforms in BiH*, uredila Nedimović, Svjetlana. Sarajevo: Media plan institut, 2001.
22. Taylor, Maureen. *An Evaluation of USAID/OTI Media Transition Grants in Bosnia and Herzegovina*. USAID,1999.
23. Taylor, Maureen, i Michael L. Kent. "Media Transitions in Bosnia: From Propagandistic Past to Uncertain Future". *Gazette* 62, br. 5(2000), str. 362–365.
24. Udovičić, Zoran. "Media in B-H: The Scope of International Community Intervention". U *International Support Policies to South-East European Countries: Lessons (Not) Learned in B-H*, uredio Papić, Žarko, str. 159–169. Sarajevo: Müller, 2001.
25. United Nations Development Programme (UNDP). *Supporting Public Service Broadcasting: Learning from Bosnia and Herzegovina's Experience*. United Nations Development Programme – Bureau for Development Policy, 2004.

Za sve informacije kontaktirati:

Analitika – Centar za društvena istraživanja
www.analitika.ba
info@analitika.ba

Copyright © 2013 Analitika – Centar za društvena istraživanja

ANALITIKA

Analitika - Centar za društvena istraživanja je nezavisna, neprofitna, nevladina organizacija koja se bavi istraživanjem i razvojem javnih politika u širem smislu. Misija Analitike je da na osnovu kvalitetnih istraživanja i odgovarajuće ekspertize ponudi relevantne, inovativne i praktične preporuke usmjerene na promoviranje inkluzivnih i boljih javnih politika, kao i na sveukupno unapređenje procesa njihovog donošenja.

www.analitika.ba